



Univerza v Ljubljani  
Fakulteta *za družbene vede*



sindikar  
**novinarjev**  
slovenije



## **Odrinjena stara ogledala:**

# **Medijske reprezentacije starosti in trpinčenje starejših v novinarskem poklicu**

Raziskovalno poročilo

Poročilo so pripravili: dr. Alenka Švab, mag. Otto Gerdina, Eva Mihalinec, Tim Gaberšek,  
Žana Marušič, Kaja Klasinc in Luka Mofardin.

Poleg navedenih so pri projektu sodelovali še: Iztok Jurančič, Jan Prah, Anja Šeme, Klara  
Širovnik, Jan Vranjek in Nina Žnidaršič.



REPUBLIKA SLOVENIJA  
**MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,  
ZNANOST IN ŠPORT**



EVROPSKA UNIJA  
EVROPSKI  
SOCIALNI SKLAD



Javni štipendijski, razvojni,  
invalidski in preživninski  
sklad Republike Slovenije

Ljubljana, julij 2019

## **Kazalo**

Osnovne informacije in namen projekta (3)

Uvod (4)

Metoda (7)

Rezultati

    Značilnosti novinarskih prispevkov o starosti in starih ljudeh (7)

    Dominantne teme (8)

    Časovna perspektiva (11)

    Značilnosti novinarskih prispevkov o trpinčenju na delovnem mestu (15)

    Pravna ureditev (16)

    Dejavniki tveganja (19)

    Oblike trpinčenja (20)

    Posledice (21)

    Strategije za preprečevanje trpinčenja (22)

Sklep (23)

Literatura (27)

Priloga A – Definicije kategorij medijskega poročanja o starosti in starih ljudeh (29)

Priloga B - Priporočila za poročanje o trpinčenju starejših zaposlenih (32)

## Osnovne informacije in namen projekta

*»Zdaj drug drugega gledamo kot konkurenco, borimo se za več denarja zase, manj razmišljamo o skupnostnih ciljih. V tej tekmi za dobiček postajamo vse bolj psihološko nasilni drug do drugega na delovnem mestu. /.../ Šikaniranje, kritiziranje in zastraševanje so postala stalnica medosebnega obnašanja.«*

*Renata Salecl (Sobotna priloga, 15. junij 2019)*

Projekt 'Medijske reprezentacije starosti in trpinčenje starejših v novinarskem poklicu' poteka v okviru javnega razpisa Projektno delo z negospodarskim in neprofitnim sektorjem - Študentski inovativni projekt za družbeno korist 2016-2020. Organizira ga Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani v sodelovanju s Sindikatom novinarjev Slovenije in OPRO, zavodom za aplikativne študije. Projekt je sofinanciran s strani Republike Slovenije in Evropske unije iz Evropskega socialnega sklada.

Predmet raziskave so trpinčeni stari delavci, torej tisti, ki so že starostno zaščiteni ali so tik pred to zaščito. V zadnjih petnajstih letih se je z razmahom prekariata uveljavila logika, da se je treba novinarjev, ki se starostni zaščiti približujejo, znebiti, preden zaščito dosežejo, za že zaščitene pa so tudi izdelana nepisana pravila, večina jih temelji prav na trpinčenju, ki pa ga je na sodišču tako zelo težko uspešno dokazovati, o čemer govori izjemno revna bera iz sodne prakse (Cvetko 2009). Med vzroki za trpinčenje lahko navedemo splošno kulturo znotraj gospodarske družbe, negotovost glede delovnega mesta, nesoglasja med zaposlenimi in vodstvom, nerazumevanje med sodelavci, sistem napredovanj, vedno višje zahteve na delovnem mestu (Ferk 2016), in negativne stereotipe o starosti ter splošno v mladost orientirano kulturo, po kateri star delavec že po petdesetem letu postaja manj učinkovit, ker se bojda ne zna več prilagajati novim razmeram; izgublja moč in hitrost (de Beauvoir 2018). Verjame se, da je manj dinamičen, primanjkuje mu želje po novostih, navade pa škodijo njegovi učinkovitosti (Palmore 1999). Zaradi negativnega odnosa do starosti se širi prepričanje, da teh pomanjkljivosti ne more nadomestiti z izkušnjami, usposobljenostjo in poklicno zavestjo (de Beauvoir 2018). Ne preseneča torej, da se v takšnem okolju poveča tolerantnost do trpinčenja starih delavcev, zmanjša medgeneracijska solidarnost med delavci in krepi negativni odnos do starih. Čeprav slednji ne povzroča trpinčenja, pa gotovo dodaja k njegovi nevidnosti. Predlagani projekt torej problem trpinčenja starih novinarjev nagovarja posredno in na dveh ravneh. Soočenje novinarjev z zmotnimi prepričanji o starosti na prvi zmanjšuje tveganje, da bi se prakse in posledice trpinčenja tolerirale oziroma pripisovale starosti neposredno v njihovem okolju, na

drugi pa preprečuje ponotranjanje in nezavedno reprodukcijo negativnega odnosa do starosti v širši družbi.

S tem projektom želimo zaposlene v novinarskem poklicu in širšo javnost soočiti z njihovimi lastnimi stereotipi o starosti in s tem omogočiti lažje in hitrejše zaznavanje primerov trpinčenja, povečati medgeneracijsko solidarnost med zaposlenimi in ozavestiti novinarje glede slabih praks poročanja o starosti, kar bo imelo pozitivne učinke za družbo kot celoto.

S tem, ko bomo novinarje in širšo javnost opozorili na škodljive učinke negativnega odnosa do starosti, bomo starim novinarjem omogočili okolje, v katerem bo trpinčenje veliko prej zaznano in sankcionirano, pravni postopki pa zaradi večje solidarnosti med zaposlenimi redkejši in učinkovitejši.

Nosilka projekta je prof. dr. Alenka Švab iz Centra za socialno psihologijo, ki deluje pod okvirjem Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Sindikat novinarjev Slovenije pri projektu zastopa Iztok Jurančič, zavod OPRO pa Otto Gerdina. Kontaktna oseba za informacije o projektu je prof. dr. Alenka Švab ([alenka.svab@fdv.uni-lj.si](mailto:alenka.svab@fdv.uni-lj.si)).

## **Uvod**

Trpinčenje na delovnem mestu ureja Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1). Zakonodajalec je trpinčenje opredelil v 4. odstavku 7. člena zakona. Zakonska dikcija najprej pove, da je trpinčenje na delovnem mestu prepovedano. V naslednjem stavku pa izraz tudi definira:

*»Trpinčenje na delovnem mestu je vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom.«*

Zakonska norma je dolga in dokaj ohlapna. Naštevava veliko alternativnih možnosti, kaj vse je mogoče šteti za trpinčenje na delovnem mestu, saj zakonodajalec ne more predvideti vseh primerov, ki se lahko pojavijo v realnem življenju, in vidi se, da želi delavcu v delovnem razmerju nuditi čim širše pravno varstvo z izrazi ,kot so »graje vredno«, »očitno negativno« in »žaljivo«. Treba je poudariti tudi razliko med trpinčenjem in nadlegovanjem. To sta namreč obliki protipravnih ravnanj, ki sta definirani v zakonu.

Bistvena razlika med nadlegovanjem in trpinčenjem je, da je nadlegovanje determinirano s strani osebne okoliščine. Pri trpinčenju osebna okoliščina ni podlaga za protipravno ravnanje. Nadlegovanje je lahko tudi samo enkratno ravnanje, pri trpinčenju pa gre za dalj časa trajajoče, sistematično ponavljanje ravnanj.

*»Nadlegovanje je neželjeno vedenje, povezano s katero koli osebno okoliščino, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ravnanje.«*

Bistven problem trpinčenja je, da ga delavci nočejo prijaviti, saj se bojijo dolgotrajnih sodnih postopkov. Hkrati je samo dokazovanje zelo težavno. Za ZDR-1 sicer velja načelo obrnjenega dokaznega bremena, po katerem mora delodajalec dokazovati, da zaposleni ni bil trpinčen. Delodajalec je v skladu z zakonom dolžan sprejeti ukrepe, da do takšnih ravnanj ne bo prihajalo. Imeti mora tudi splošni akt o nadlegovanju in trpinčenju, kjer so opredeljeni ukrepi.

Ko pride do tožbe, mora najprej domnevni oškodovanec navesti okoliščine trpinčenja, ki morajo biti čim bolj konkretne, da se s tem olajša dokazovanje in pospeši sam postopek. Vloge tožnikov so pogosto preveč splošno naravnane in niso dovolj podkrepjene s samimi dejstvi, ki so potrebna za uspešno izvedbo postopka.

V skladu z zakonsko dikcijo mora tožnik (delavec), čim bolj konkretno navesti, da je bilo trpinčenje sistematično, dalj časa trajajoče (koliko časa je trajalo, kdaj se je pojavilo, kako pogosto se je pojavljalo), da je bilo graje vredno ali očitno negativno žaljivo (pomembno je, da razloži, za kaj je šlo, kako je bila oseba subjektivno in objektivno razžaljena), ter da je bilo usmerjeno proti njemu v okviru njegovega delovnega mesta ali v zvezi z delom, ki ga je opravljal. Pomembno je, da so dejstva tožnika konkretna in podprta z dokazi, na katere lahko potem nasprotna stran odgovori.

Rezultat postopka je odvisen od končne presoje sodišča, ki želi čim bolj razjasniti dejansko stanje in izreči sodbo v imenu ljudstva, s katero bo v celoti, popolnoma in nepristransko rešilo spor. Trpinčenje na delovnem mestu je v primeru starih delavcev, kot je razvidno iz pravkar povedanega, izrazito težko dokazovati na sodišču, postopek je lahko za žrtev izjemno izčrpavajoč, zahteva precejšen pogum, zlasti če je tožnik v času postopka še v službi pri delodajalcu, katerega toži.

Delavec kot šibkejša stranka naj bi za to imel na voljo učinkovite mehanizme, s katerimi bi bilo to razmerje bolj enakovredno (varstvo pred odpovedjo, prepoved trpinčenja in nadlegovanja na delovnem mestu, prepoved diskriminacije ipd.).

Kot posledica ugodilne sodbe (v prid delavca) lahko sodišče ponovno vzpostavi delovno razmerje ali pa delodajalcu prisodi plačilo denarnega zneska, ki delavcu služi kot kompenzacija za nepravilno postopanje in kršenje delavčevih pravic. Na tej točki se je smiselno vprašati,

koliko delavcev si želi ponovno zavzeti delovno mesto pri delodajalcu, proti kateremu se je praval in skušal dokazati vse pomanjkljivosti in slabosti delovnega okolja pri njem. Po vrnitvi na delovno mesto se načeloma napake na strani delodajalca naj ne bismele ponavljati, a bi kljub temu takšno delovno mesto težko šteli za delovno okolje, kamor bi delavec vsak dan z veseljem prihajal.

Upoštevati moramo tudi, da postopek oškodovancu predstavlja veliko finančno breme. Tekom postopka se stroški strank delijo in se povrnejo šele ob koncu, glede na načelo uspeha. To pomeni, da spet ni nujno, da so povrnjeni vsi stroški, ki jih je stranka imela v postopku, ampak je povrnitev le teh v diskreciji sodišča. Postopki so dolgi, trajajo lahko po več let, kar pomeni da so temu sorazmerno lahko visoki tudi stroški. Oškodovanci lahko za pomoč zaprosijo sindikat, ki v določenih primerih ponudi finančno pomoč. Vendar tudi ta ni neomejena.

Oškodovanec tožbo naperi proti delodajalcu, ki je kot nadrejeni navadno v boljšem finančnem položaju in si s tem lahko pridobi tudi boljša sredstva za obrambo (npr. dobrega odvetnika). Stroški odvetnika se ob koncu postopka ne povrnejo v celoti, tako da je že to pokazatelj posega v načelo enakosti v sodnem postopku.

Dejavnik, ki prav tako vpliva na število tožb trpinčenih zoper delodajalca, je položaj na slovenskem trgu dela. V današnjih razmerah, ko večja proizvodnja in manjše potrebe po delavcih ne večajo hkrati dviga kupne moči in povpraševanja, ter ko se na drugi strani kopičijo brezposelnost in pomanjkanje, je delavcu po petdesetem letu vse težje najti zaposlitev, še posebej v svojem izbranem sektorju. Nesankcionirana prekarnost sili vsakega delodajalca v razmišljanje, da bi starejšega delavca nadomestil s cenejšim in bolj vodljivim začetnikom, najraje prekarcem, ki je pripravljen delati za manj od konkurenta, tudi brez pravic iz zakona o delovnih razmerjih.

Čeprav je trpinčenje najpogosteje posledica splošne kulture znotraj gospodarske družbe, negotovosti glede delovnega mesta, nesoglasij med zaposlenimi in vodstvom, nerazumevanja med sodelavci, sistema napredovanj, vedno višjih zahtev na delovnem mestu, ne smemo pozabiti na negativne stereotipe o starosti in splošno v mladost orientirano kulturo, po kateri star delavec že po petdesetem letu postaja manj učinkovit, fleksibilen, natančen in inovativen, pa tudi nergav, nadležen, siten, šibak in kognitivno omejen (McCann in Gilles, 2004, 166).

V prvem delu poročila obravnavamo medijsko poročanje o starosti in starih ljudeh, v drugem pa se osredotočamo na medijsko poročanje o trpinčenju na delovnem mestu.

## **Metoda**

Analiza medijskih reprezentacij starosti temelji na člankih o starih ljudeh in starosti, ki so izšli v dnevnikih izdajah časopisov Delo, Večer in Slovenske novice od ponedeljka do sobote brez priloge. Analiza prispevkov o starih ljudeh in starosti, ki so izšli v časopisu Delo, zajema leta 2004, 2008, 2011, 2014 in 2018. Delo, Večer in Slovenske novice smo primerjali v letu 2018. Članki so pridobljeni s pomočjo iskalnika časopisnih dokumentacij z iskalnima nizoma \*star\* in \*pokoje\*. V analizo so vključena novinarska besedila z najmanj polovičnim deležem vsebine o starosti in starih ljudeh. Oglasi, plačana promocija in pisma bralcev, kot tudi grafi in slikovni material, niso vključeni v analizo. Kvantitativna analiza manifestne vsebine je opravljena s pomočjo programa Microsoft Excel na na končnem vzorcu 1559 člankov.

Analiza medijskega poročanja o trpinčenju starih delavcev je bila narejena na končnem vzorcu 127 prispevkov, ki so izšli v časopisu Delo v letih 2004, 2008, 2011, 2014 in 2018. Prispevke, ki smo jih vključili v analizo, smo pridobili s ključnimi besedami: trpinčen\*, mobing\*, mobbing\*, nasilje\* + delo\*, in bullying\*. V analizo smo vključili prispevke, ki so govorili o nasilju, trpinčenju, mobingiranju, nadlegovanju, diskriminaciji in šikaniranju na delovnem mestu, ne glede na delež relevantnosti in ne glede na starost žrtev. Iz analize smo izključili prispevke, ki so govorili o trgovini z belim blagom. Kvalitativna analiza vsebine je bila opravljena na podlagi induktivnega kodiranja s pomočjo programa Microsoft Word.

## **Rezultati in diskusija**

### **Značilnosti novinarskih prispevkov o starosti in starih ljudeh**

Medijske reprezentacije predstavljajo pomemben vir informacij, kadar večina populacije z določeno družbeno skupino nima pogostih osebnih stikov (Lundgren in Ljuslinder, 2012; Torres, Lindblom in Nordberg, 2014; Torres, 2017), kar po definiciji velja za marginalizirane stare ljudi. Dajo nam pomemben vpogled o tem, kako se o starosti in starih zaposlenih razpravlja v različnih obdobjih.

Najmanj prispevkov, ki tematizirajo starost in stare ljudi v časopisu Delo, je bilo leta 2014, največ pa v letih 2018 in 2011.

Tabela 1 Število člankov o starosti in starih ljudeh 2004-2018

Število člankov o starosti po letih				
Delo	Delo	Delo	Delo	Delo
2004	2008	2011	2014	2018
<b>203</b>	<b>268</b>	<b>351</b>	<b>157</b>	<b>355</b>

Močno povečanje prispevkov leta 2011 je povezano s političnim bojem. Ta se je leta 2011 vrtel okoli pokojninske reforme oz. referendumu. Leta 2018 so stari ljudje in njihovi problemi dobili večjo težo kot politična tema, predvsem pa se je medijsko poročanje o starosti bolj enakomerno porazdelilo na več področij, kot bomo videli v nadaljevanju.

Prispevki o starosti in starih ljudeh se v analiziranih letih lahko delijo na trinajst glavnih tem: spremembe v demografski sestavi prebivalstva, pokojninski sistem in reformo, pokojninske sklade in zavarovanja, višino pokojnin, institucionalni politični boj in politike na področju staranja, položaj starih na trgu dela, projekte in aktivnosti za stare, mobilnost in prilagojenost infrastrukture, zdravstvene in socialne storitve zanje, materialno prikrajšanost in revščino, kakovost življenja, sam proces staranja in položaj starih ljudi v družbi.

### **Dominantne teme o starosti, starih ljudeh in s starostjo povezanih tematikah**

Pred kratkim so raziskovalci opozorili na prisotnost negativnih stereotipov in starostne diskriminacije (glej npr. Ayalon in Tesch-Römer, 2018) v medijih. Če medijske reprezentacije razumemo kot »rezultat percepcije in konstrukcije, ki uokvirjata svet, [pri čemer] /.../ pomen podobe dobi svojo odmevnost v praksah in načinih, skozi katere je videna« (Featherstone in Wernick, 1995, str. 4), so pristranske ali negativne reprezentacije najbolj problematične, kadar poročajo o družbenih skupinah, kontekstih in fenomenih, s katerimi večina ljudi nima izkušenj iz prve roke (Lundgren in Ljuslinder, 2012; Torres, Lindblom in Nordberg, 2014; Torres, 2017).

Novinarke in novinarji so prepričani, da lahko svoje predsodke in stereotipe odmislijo in sporočajo resnico, kot se je zgodila. A večina tistega, kar napišejo, je proizvod dolgega procesa filtriranja, ki določi, kaj bo postalo novica in kaj ne (Kuhar 2000). Zato je pomembno videti, katere teme v povezavi s starostjo dominirajo v medijih in kaj nam njihov podton sporoča.



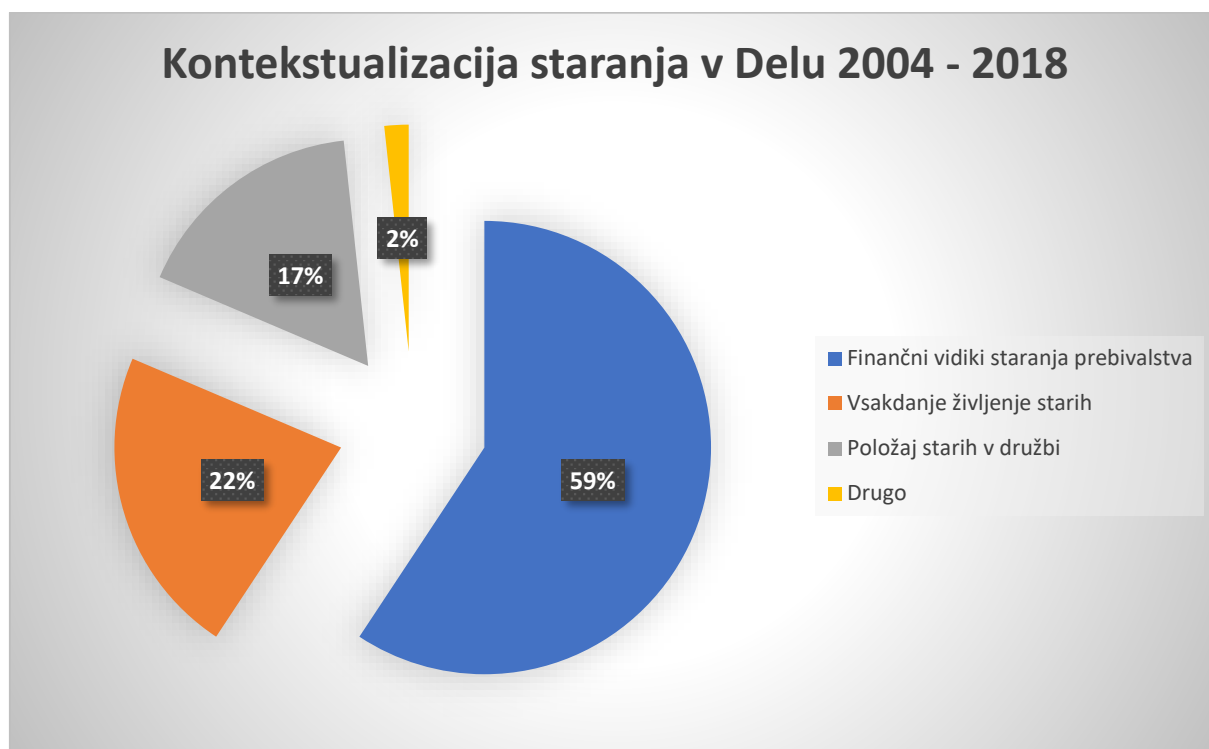
Tabela 2 Dominantne teme o starosti in starih ljudeh (vsa leta skupaj)

Kategorija/časopis	Delo (2004-2018)
MOBILNOST IN INFRASTRUKTURA ZA STARE	2,10%
MATERIALNA PRIKRAJŠANOST IN REVŠČINA	1,57%
DEMOGRAFIJA	5,55%
STAROST IN STARANJE	8,32%
KAKOVOST ŽIVLJENJA	6,60%
DEMARGINALIZACIJA STAROSTI	6,60%
PROJEKTI IN AKTIVNOSTI	7,20%
POKOJNINSKI SKLADI IN ZAVAROVANJA	6,97%
ZDRAVSTVENE IN SOCIALNE STORITVE	15,37%
TRG DELA	4,95%
POLITIČNI BOJ IN POLITIKE NA PODROČJU STARANJA	6,60%
POKOJNINSKI SISTEM IN REFORMA	16,87%
VIŠINA POKOJNIN	9,60%
DRUGO	1,72%
<b>Skupaj</b>	<b>100%</b>

V volilnih letih od leta 2004 do 2018 je časopis Delo največ poročal o pokojninskem sistemu in pokojninah ter o zdravstvenih in socialnih storitvah, čemur so sledili še prispevki o starosti in staranju. Najmanj se je razpravljalo o mobilnosti in infrastrukturi za stare, ter o materialni prikrajšanosti in revščini.

Kot je razvidno iz grafikona, so poudarjene predvsem teme, ki staranje prebivalstva obravnavajo iz finančnega vidika. To pomeni, da obravnavajo teme kot so pokojninska reforma, zdravstvene in socialne storitve in višina pokojnin, torej teme, ki zadevajo aktualni državni proračun in krepijo prepričanje, da so stari ljudje v prvi vrsti družbeno breme.

Graf 1 Kontekstualizacija medijskega poročanja o starosti in starih ljudeh (vsa leta skupaj)



Temu sledijo prispevki, ki o starosti in starih ljudeh govorijo v kontekstu vsakdanjega življenja, vendar kot ugotavlja dr. Tomanić Trivundža (2016), med njimi prevladujejo krajše in rutinske novice.

Strukturni problemi, kot so revščina, urejenost okolja in prilagojenost infrastrukture starim ljudem, so manj poudarjeni, potreba po zagotavljanju višje kakovosti življenja, boljšega položaja na trgu dela in demarginalizaciji starosti pa skoraj odsotni.

Prevladujoče poročanje o starosti in starih ljudeh skozi optiko finančnih vidikov staranja prebivalstva je v času prehoda v dolgoživo družbo<sup>1</sup> - za katero je značilen upad aktivne delovne sile in rast neaktivnega prebivalstva - ob hkratni odsotnosti poročanja o strukturnih vzrokih za družbene probleme, s katerimi se soočajo stari, problematično, saj povečuje strah mlajše in srednje generacije, da jih stari ogrožajo na ekonomski ravni, tako da se zažirajo v vitalne produktivne sektorje.

Hitre ekonomske in socialne spremembe namreč povečujejo negotovosti in tveganja (glej Beck, 1992), »kar se na ravni posameznikov najbolj odraža v dejstvu, da postajajo tako delovne kot življenjske poti vse manj predvidljive, predvsem pa naraščajo individualna tveganja (umik

<sup>1</sup> Dolgoživa družba je družba, za katero je značilno, da je 14 ali več odstotkov populacije starejše od 65 let in da je rodnost veliko nižja kot 2,1 otroka na žensko, kar še vzdržuje velikost populacije (van der Steen, 2008). Po zadnjem štetju prebivalstva 1.7. 2018 je bilo v Sloveniji 19,7 odstotka starejših od 65 let (SURS, 2019).

države pri zagotavljanju različnih storitev), kar vodi posameznike v razmere zmanjšane materialne in socialne varnosti« (Hlebec, Kavčič, Filipovič Hrast, Vezovnik in Trbanc, 2010, str. 13).

Kombinacija postmoderne poudarka na posameznikovem delovanju in samostojnem odločanju (glej Settersten in Angel, 2011) in vse pogostejše tematiziranje naraščajočih stroškov države blaginje v medijskem diskurzu o staranju (Katz 1992; Ossewaarde 2014) predstavlja tveganje za postopen razkroj inkluzivnih politik na področju staranja.

Ob tem ostaja prezrto, da problem vzdržnosti socialnih politik izhaja iz tržnih ortodoksij, ki socialne politike še vedno pogojujejo s prispevki in stroški, ki izhajajo iz delovne aktivnosti oziroma zaposlenosti. O alternativnih modelih organiziranja socialnih politik se nihče ne sprašuje.

### **Časovna perspektiva**

Primerjava medijskega poročanja o starosti in starih ljudeh med leti 2004, 2008, 2011, 2014 in 2018 je bila opravljena za časopis Delo, kar omogoča, da opazujemo trende v zadnjih petnajstih letih. Rast deleža starejših v družbi kot tudi na trgu delovne sile je v zadnjih petnajstih letih gotovo spremenil politično razmerje moči v družbi, pogled na prisotnost starejših na trgu delovne sile, odnos do zdravstvenih in socialnih storitev, uporabe teh storitev s strani starih ljudi in načina financiranja zdravstvene in pokojninske blagajne. Pričakujemo lahko, da se bodo te spremembe odražale tudi v poročanju novinarjev, saj so značilnosti medijskega poročanja o starosti rezultat uredniških odločitev, ki pa se pogosto odločajo glede na domnevne preference njihovega bralstva (Pasupathi in Lockenhoff, 2002). Toda množični medij, kot je denimo osrednji dnevni časopis, družbenega odnosa do starosti ne le odseva, temveč (z odločanjem, kaj bo v časopisu dobilo prostor) tudi ustvarja (prav tam). Kot močna socializacijska sila ima torej moč, da vpliva na odnos do starosti v določeni družbi. V nadaljevanju sledi pregled tem, ki so dominirale ali pa so bile odsotne v posameznih letih, in izpostavimo dejavnike, ki so v posameznih letih zaznamovali poročanje o starosti in starih ljudeh.

Leta 2004 je največ prispevkov tematiziralo pokojninske sklade in zavarovanja, temu so sledile še zdravstvene in socialne storitve ter višina pokojnin, niti en prispevek pa ni nagovarjal materialne prikrajšanosti in revščine med starimi. Količina prispevkov povezanih s pokojninskimi skladi in varčevanjem sledi takratni strategiji vključevanja zaposlenih v dodatno pokojninsko zavarovanje. V tem kontekstu se je veliko pisalo o različnih družbah in njihovih ponudbah ter poslovanju. Največ prispevkov je bilo v tem kontekstu o vključitvi javnih

uslužbencev v dodatno pokojninsko zavarovanje. Sklad za javne uslužbence je oblikovala država kot delodajalka javnih uslužbencev, upravljanje z njim pa si je izborila Kapitalska družba. Glede višine pokojnin je bilo v času vstopa v Evropsko unijo največ govora o usklajevanju rasti pokojnin z rastjo plač. Po večletnem padanju gospodarske rasti po prelomu tisočletja so se začeli leta 2004 makroekonomski kazalci izboljševati. Gospodarskemu uspehu pa v zadostni meri ni sledila ustrezna rast plač. Večina prispevkov o višini pokojnin iz tega obdobja je tematizirala predvsem prenizko rast plač in zamujanje pri usklajevanju pokojnin.

Leta 2008 je največ prispevkov tematiziralo zdravstvene in socialne storitve, temu so sledili še prispevki o višini pokojnin, projektih in aktivnostih za stare ter članki, ki govorijo o izkustvu starosti in staranja. Leta 2008 so se novinarji v kontekstu zdravstvenih in socialnih storitev, večinoma osredotočali na tematiko gradnje novih domov za starejše občane. Na različnih krajih so se začeli graditi novi projekti zaradi razpisa Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve za podelitev koncesij za institucionalno varstvo starejših v Sloveniji iz leta 2006. Leta 2006 so odobrili koncesije za 880 novih mest, leta 2007 pa za 1800 mest. Za leto 2008 so zagotovili 1400 novih postelj, do leta 2010 pa jih je bilo predvidenih še 1800. Večje število člankov v tej kategoriji govori o vseljevanju v nove domove starejših občanov.

Leta 2011 je več kot tretjino poročanja zavzemala tematika pokojninske reforme in pokojninskega sistema, čemur sta sledila še tematizacija političnega boja in politik na področju staranja ter zdravstvenih in socialnih storitev. Leta 2011 je bil vrhunec ekonomske krize. Takratna vlada Boruta Pahorja je uvajala vrsto varčevalnih ukrepov, med njimi je bila najpomembnejša prav pokojninska reforma, ki pa je bila deležna močnega odpora in bila na koncu prepuščena odločitvi ljudstva na referendumu. Vlada je nato vložila prošnjo za presojo ustavnosti na ustavno sodišče, ki je odločalo, ali je o pokojninski reformi sploh mogoče odločati na referendumu. O sami ustavnosti so se odločali ustavni sodniki, ki so presojali, če bi odlaganje pokojninske reforme pomenilo poseg v ustavno pravico do pokojnine. Večino člankov o pokojninski reformi iz leta 2011 je torej posledica referendumu o pokojninski reformi. Višji delež prispevkov o političnem boju je posledica dejstva, da so se v razpravo vključili tudi predstavniki sindikatov, gospodarstva, interesnih združenj upokojencev in vlada.

Leta 2014 je največ novinarjev poročalo o pokojninskem sistemu in reformi, čemur so sledili še prispevki o izkustvu starosti in staranja zdravstvenih in socialnih storitvah; prvič se močneje izpostavi potreba po demarginalizaciji starosti. Če primerjamo pokritost posameznih tem v tem letu opazimo, da so bili prispevki na določeno demo za razliko od prejšnjih let bolj enakomerno porazdeljeni. Izstopa, da so se leta 2014 vrnile ideje o potrebi po novi pokojninski reformi,

tokrat predvsem iz vidika poslabšanja razmerja med številom aktivnih delavcev in številom upokojencev. Ob povišani javni pozornosti na starejši del populacije je v večji meri začelo izpostavljanje utrinke iz njihovega vsakdanjega življenja.

Leta 2018 so bili prispevki na določeno temo še bolj enakomerno porazdeljeni. Največ pozornosti so dobile zdravstvene in socialne storitve, temu so sledile še trg dela, prispevki o izkustvu starosti in staranja projektih in aktivnostih za stare, ter prispevki, ki izpostavljajo potrebo po demarginalizaciji starosti, zelo malo pozornosti je bilo namenjene pokojninskim skladom in varčevanju. V sklopu zdravstvenih in socialnih storitev so novinarji pisali o visokih stroških institucionalne oskrbe starih ter o potrebi po ureditvi dolgotrajne oskrbe. Glede slednje je v letu 2018 vlada sprejela strategijo o dolgotrajni oskrbi. V kontekstu demarginalizacije starosti je opazen obrat k poudarjanju aktivnega staranja, v kontekstu trga dela pa povečanje števila prispevkov, ki presprašujejo in obravnavajo pogostejše zaposlovanja starejših ter spodbujanje le-teh k delu.

Tabela 3 Dominantne teme v časopisu Delo od 2004 do 2018

Kategorija/časopis	Delo 2004	Delo 2008	Delo 2011	Delo 2014	Delo 2018
MOBILNOST IN INFRASTRUKTURA ZA STARE	0,49%	1,12%	2,28%	1,27%	3,94%
MATERIALNA PRIKRAJŠANOST IN REVŠČINA	0,00%	1,87%	0,85%	0,64%	3,38%
DEMOGRAFIJA	1,97%	6,72%	5,98%	6,37%	5,92%
STAROST IN STARANJE	3,94%	9,33%	6,27%	13,38%	9,86%
KAKOVOST ŽIVLJENJA	4,93%	7,46%	5,41%	4,46%	9,01%
DEMARGINALIZACIJA STAROSTI	4,43%	6,72%	2,85%	10,83%	9,58%
PROJEKTI IN AKTIVNOSTI	6,90%	10,07%	3,13%	6,37%	9,58%
POKOJNINSKI SKLADI IN ZAVAROVANJA	22,17%	6,34%	4,56%	5,10%	1,97%
ZDRAVSTVENE IN SOCIALNE STORITVE	16,26%	27,99%	9,40%	12,10%	12,68%
TRG DELA	2,96%	1,49%	4,56%	3,18%	9,86%
POLITIČNI BOJ IN POLITIKE NA PODROČJU STARANJA	6,90%	2,99%	10,83%	7,64%	4,51%
POKOJNINSKI SISTEM IN REFORMA	10,84%	4,48%	37,89%	17,20%	8,73%
VIŠINA POKOJNIN	17,73%	12,69%	4,27%	8,28%	8,45%
DRUGO	0,49%	0,75%	1,71%	3,18%	2,54%
<b>Skupaj</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>	<b>100%</b>

Iz zgornje tabele je razvidno, da je pred petnajstimi leti večina prispevkov o starosti in starih ljudeh obravnavala pokojnine in pokojninski sistem. Nekoliko večji delež so zavzemali tudi prispevki o zdravstvenih in socialnih storitvah, medtem ko novinarji o materialni izključenosti, revščini, demografiji, ureditvi prostora, mobilnosti starih, starosti in staranju kot družbenem in

individualnem fenomenu niso razmišljali. Tudi trendi, kot so staranje prebivalstva in delovne sile, naraščanje medgeneracijskih konfliktov in večanja demografskega pritiska na zdravstvene in socialne storitve, so postali bolj vidni šele leta 2008. Od takrat naprej v vseh izbranih letih zavzemajo dobro dvajsetino vseh prispevkov o starosti.

Če pogledamo prispevke, ki opozarjajo na marginalen položaj starih, negativen odnos do starosti, ali zagovarjajo potrebo po večji družbeni vključenosti starih, kar smo združili v tematski sklop demarginalizacija starosti, so ti najmanj medijske pozornosti dobili v času krize. Leto 2011 izstopa po izredno visokem deležu prispevkov, ki se tako ali drugače vežejo na pokojninski sistem – teh je več kot polovica: 53 % vseh prispevkov o starosti in starih ljudeh leta 2011 govori o višini pokojnin, pokojninskem sistemu in reformi, ter političnem boju in politikah na področju staranja. Takšna medijska krajina povzroča, da ko se govori o proračunskem primanjkljaju, krizi socialne države, pokojninske ali zdravstvene blagajne, avtomatično pomislimo na to, da je za obstoječe stanje krivo vse večje število starih. Druge plati, da se s staranjem prebivalstva povzroča moralno paniko in da se je našel dober grešni kozel (ki se tudi doživlja za grešnega, ker nič ne producira in samo jemlje, pa čeprav iz lastnih prispevkov), da se omejuje in destabilizira socialna država, kot tudi, da je zaradi tovrstne destabilizacije ogroženih vse več ranljivih skupin – med njimi najhitreje rastočo predstavljajo starejši od 80 let (Rener 1997) - v medijskih prispevkih ne zasledimo. Po krizi, ko se potreba po 'grešnemu kozlu' zmanjša, problemi te ranljive skupine znova postanejo predmet medijske pozornosti. V času krize se tudi zelo malo prostora namenja projektom in aktivnostim za stare, višini pokojnin in zdravstvenim ter socialnim storitvam.

V zadnjem obdobju se tematike povezane s starostjo in starimi ljudmi začnejo pojavljati bolj enakomerno, kar po eni strani kaže, da v letu 2014 in 2018 ni bilo odmevnejših dogodkov, ki bi posrkali večji del medijskega poročanja o starosti in starih ljudeh, po drugi pa morda nakazujejo večjo občutljivost novinarjev za nekatere prej povečini spregledane tematike. Novinarji v zadnjih letih več pozornosti namenjajo starosti in staranju na splošno in demarginalizaciji starosti, tako denimo leta 2018 mobilnost in infrastruktura za stare, materialna prikrajšanost in revščina, ter trg dela prvič zavzamejo opaznejše deleže med tematizacijami starosti v časopisu. Kljub temu so ti deleži še vedno izjemno nizki.

Kakšni sklepi se kažejo iz longitudinalne analize medijskih prispevkov o starosti in starih ljudeh? Prvič, pogostejše in konstantno pisanje o staranju prebivalstva, sivenju delovne sile in demografskem bremenu v primerjavi z letom 2004 je postalo izhodišče za razpravo o naraščajočih proračunskih stroških in hkrati opravičilo, da so razna področja (v zadnjem času

denimo zdravstvo) neurejena zaradi demografije, ne pa zaradi zavestnega zapostavljanja 'neproduktivnega' dela populacije nad petinpetdeset let.

Drugič, upadanje besedil o politikah na področju staranja pušča prostor edinole ekonomizaciji problematike, ki je v obstoječih okvirih razmišljanja obsojena na redne periodične krize financiranja pokojnin, zdravstva in sociale.

Tretjič, naraščanje deleža prispevkov, ki tematizirajo položaj starih na trgu dela, ima prav tako namen zmanjševati stroške pokojninske blagajne ne glede na posledice, kot so ogrožanje zdravja, manj delovnih mest za mlade in posledičnega zaostrovanja medgeneracijskega konflikta.

In zadnjič, količina člankov o zagotavljanju dela ljudem po upokojitvi in podaljševanju delovne dobe odraža dvoiličnost gospodarstvenikov, ki stare naganjajo iz podjetji in hkrati zahtevajo daljšo delovno dobo, kar v prihodnosti pritrjuje pojavu trpinčenja nad starimi zaposlenimi kot fenomenom.

### **Značilnosti novinarskih prispevkov o trpinčenju na delovnem mestu**

V povezavi s trpinčenjem smo v letih 2004, 2008, 2011, 2014 in 2018 v časopisu Delo našli 127 prispevkov. V obdobju od 2004 do 2014 se je število prispevkov o trpinčenju na delovnem mestu povečevalo, lansko leto pa je nekoliko upadlo. Povprečna dolžina prispevkov, izražena kot povprečno število besed celotnega članka o trpinčenju na delovnem mestu, ostaja relativno konstantna skozi leta. Med vsemi analiziranimi prispevki ni niti en eksplicitno problematiziral trpinčenja starejših zaposlenih.

Tabela 4 Število člankov in povprečno število besed o trpinčenju na delovnem mestu

Časopis/trpinčenje	Število člankov	Povprečna dolžina (število besed)
Delo 2004	16	785
Delo 2008	21	557
Delo 2011	30	631
Delo 2014	35	664
Delo 2018	25	682
Skupaj	127	664

Ker je celotno število prispevkov o trpinčenju na delovnem mestu relativno majhno, jih bomo analizirali za vsa leta skupaj. Za celoten korpus prispevkov o trpinčenju na delovnem mestu je značilno, da govorijo o razširjenosti trpinčenja, razlagajo zakonodajo, ki ureja področje trpinčenja, navajajo definicije in ključne elemente trpinčenja, identificirajo pristojne organe, povzamejo komentar žrtve, strokovnjaka ali obtoženega, opišejo dejavnike tveganja oz. vzroke za trpinčenje, oblike trpinčenja, predloge strategij za preprečevanje trpinčenja, in poročajo o konkretnih primerih trpinčenja. V nadaljevanju si bomo ogledali, kako novinarji poročajo o pravni ureditvi, na katere oblike trpinčenja se osredotočajo, katere dejavnike tveganja in posledice navajajo, ter katere strategije izpostavljajo za preprečevanje trpinčenja na delovnem mestu.

### **Pravna ureditev**

Po definiciji Mednarodne organizacije dela lahko nasilje na delovnem mestu pomeni že »nevljudno odgovarjanje na sodelavčev klic, odsotnost prošnje in zahvale, motenje sodelavca, glasen telefonski pogovor o zasebnih zadevah vpričo drugih, ostra odslovitev ipd.« (Ferk 2016). Gre za dogodke, »zaradi katerih so zaposleni ogroženi, napadeni ali žaljeni v delovnem okolju, ali na poti iz oz. na delo in vključujejo jasno ali prikrito grožnjo njihovi varnosti, dobrobiti ali zdravju« (prav tam). Z vidika zakona morajo biti za to, da neko dogajanje štejemo kot trpinčenje, izpolnjeni določeni pogoji: dogajanje se mora izražati v večjem številu dogodkov, ki se pojavljajo dlje časa; dokazana mora biti nasilnost teh dogodkov, torej, da gre za sistematična in jasna dejanja, uperjena proti določeni osebi ali skupini oseb; dokazano mora biti, da gre za namerno fizično ali verbalno škodovanje osebi. Kadar ti pogoji niso izpolnjeni, navadno govorimo o neciviliziranem ali nespoštljivem vedenju, ki ga lahko moralno obsojamo, vendar ga ne moremo preganjati po sodni poti kot trpinčenje.

Članki o trpinčenju na delovnem mestu obravnavajo vrsto zakonov, ki se poleg omenjenega 7. člena Zakona o delovnih razmerjih pojavljajo v primerih nasilja na delovnem in se navezujejo na prepoved diskriminacije, enako obravnavo glede na spol, varovanje dostojanstva delavca pri delu, neutemeljene odpovedne razloge, razloge delodajalca za izredno odpoved delavca ipd. Poleg zakona o delovnih razmerjih so novinarji, ki poročajo o trpinčenju na delovnem mestu, dobro seznanjeni tudi s Kazenskim zakonikom (197. člen), Zakonom o javnih uslužbencih (15. in 15a člen), Zakonom o uresničevanju načela enake obravnave (4. in 5. člen), Zakonom o



integriteti in preprečevanju korupcije (24. in 25. člen), ter Ustavo Republike Slovenije (14., 34. in 35. člen).

Bolj kot na primere kršitev teh zakonov se osredotočajo na pojasnjevanje njihove vsebine in bralstvo seznanjajo s pravnimi možnostmi, ki jih ima po slovenski zakonodaji na voljo. Tako denimo poročajo o novostih v zakonodaji in o možnostih, ki jih ima delavec na voljo v primeru trpinčenja. Razlog za osredotočanje na vsebino namesto zgolj ali predvsem na kršitve delovnega prava je morda tudi v tem, da je slovensko delovno pravo v evropskem prostoru glede varstva delavcev eno izmed bolj urejenih. Če se je zakonodajalec pri pisanju drugih zakonov zgledoval pri nemških, delovno pravo in pravo socialne varnosti temeljita predvsem na francoskem pravu.

Primer delavcu naklonjene pravne ureditve v primeru delavnopravnih sporov je institut obrnjenega dokaznega bremena. V civilnih postopkih je uveljavljeno načelo povezanosti trditvenega in dokaznega bremena. V skladu s tem načelom mora tisti, ki nekaj trdi, to tudi dokazati. Če bi to načelo uporabili v delavnopravnih sporih, bi med tožnikom in tožencem nastalo še večje nesorazmerje moči. V delovnih postopkih se tako uporablja institut obrnjenega dokaznega bremena. Oškodovanec mora tako navesti določena dejstva, na samem delodajalcu pa je, da sodišče prepriča v nasprotno.

V civilnem postopku dokazovanja prav tako velja razpravno načelo, ki strankam prepušča popolno diskrecijo glede navajanja dejstev in predlaganja dokazov. Sodišče se lahko vmeša v postopek le za odpravo nejasnosti in protislovnosti dejstev. Uporaba tega načela bi bila prestroga v delavnopravnih sporih, tako da na določenih točkah pride v poštev preiskovalno načelo. Tudi to služi predvsem v prid delavcu, saj se sodišče lahko aktivno vključi v dokazni postopek in s tem delavcu, ki praviloma ni izvedenec s področja prava, pomaga, da navaja pravno relevantna dejstva in dokaze.

V povezavi s pravno ureditvijo prispevki obravnavajo tudi pristojnosti organov za razreševanje in odkrivanje primerov trpinčenja, kot so denimo Inšpektorat Republike Slovenije za delo, delovna in socialna sodišča, sindikati ter parlamentarna pritožbena komisija in komisija za preprečevanje korupcije.

Prispevki, ki poročajo o sodnih postopkih, omenjajo tako tožbe zaradi trpinčenja kot tožbe zaradi obdolžitve trpinčenja, zahtevane in izplačane odškodnine, nematerialne kazni, kot je denimo ureditev ustreznega delovnega mesta in višine materialnih kazni, oprostilne sodbe in

obsodbe. V povezavi s sodnim procesom problematizirajo obremenjenost sodišč, visoko stopnjo sodne tolerance do primerov trpinčenja ter težko dokazljivost trpinčenja na sodišču.

Kot je bilo že večkrat izpostavljeno, je trpinčenje na sodišču težko dokazovati, saj mora oškodovanec v tožbenem zahtevku kar se da konkretno opredeliti kršitve in navesti okoliščine, ki nakazujejo na trpinčenje. Oškodovanec navaja dejstva in predlaga dokaze, na podlagi katerih potem sodišče po načelu proste presoje dokazov izda sodbo. Če zahtevk ni dovolj konkretiziran, sodišče lahko tožbo zavrne in oškodovanec kasneje na podlagi istega dejanskega stanja ne more še enkrat začeti postopka, saj je bilo o zahtevku že odločeno. Če sodišče meni, da določeno dejstvo ni dokazano dovolj prepričljivo, bo dejstvo štelo za nedokazano in posledično tega ne bo mogoče upoštevati ob izreku sodbe. Dokazovanje pri tožbi zaradi trpinčenja je še posebej težavno, saj oškodovanec težko razpolaga z učinkovitimi dokaznimi sredstvi. Lahko npr. predloži določene listine ali elektronsko pošto korespondence, ki nakazujeta na pritisk in kršitve delodajalca. Zaplete pa se lahko že pri izpovedbah prič.

Priče so v postopkih trpinčenja navadno sodelavci ali bivši sodelavci iz delovnega okolja. Delavec je torej oškodovanec, na zatožni klopi pa sedi njegov nadrejeni. Pridemo torej do situacije, ko bi pričé navajale dejstva zoper svojega delodajalca, kar bi sigurno vplivalo na njihov odnos v delovnem razmerju. Tako je potrebno izkazati ogromno kolegialnosti in poguma, da dejansko pride do pričanja v prid oškodovanca. V postopku ni pravila, da je potrebnih več prič, da se neko dejstvo dokaže. Vendar vsekakor pričanje večjega števila oseb okrepi utemeljenost tožbenega zahtevka in hkrati zagotavlja lažjo presojo sodišča v prid tožnika. Kot dokazno sredstvo je zaslišanja prič v teh postopkih lahko tudi dokaj neuporabno in nezanesljive. Ocena vseh predlaganih dokazov je naloga sodišča, ki v obrazložitvi sodbe argumentira, zakaj določeno dejstvo šteje za dokazano.

Naslednja težava v postopkih trpinčenja je dokazati, da je določeno (navadno mentalno) zdravstveno stanje posledica trpinčenja in ne česa drugega. V takšnih primerih je običajno, da trpinčeni predloži morebitna zdravniška potrdila o spremembi svojega stanja in da se k postopku povabi izvedenca medicinske stroke ali pa izvedenca psihiatrične stroke, v nekaterih primerih celo oba, če je bilo to potrebno za popolno ugotovitev in razjasnitev dejstev. Obstajati mora namreč vzročna povezava med ravnanjem tistega, ki je trpinčil, in posledicami, za katerimi trpi trpinčena oseba. Samo trpinčenje mora biti vzrok teh stanj, to pomeni, da se prej niso pojavljala, trpinčena oseba ni imela teh težav, začele so se šele po določenem času zaradi trpinčenja na delovnem mestu.

Obstaja institut odškodninske odgovornosti, ki pa je v ZDR-1 opredeljen malo drugače kot na civilnem področju, ki ga ureja OZ. Temeljni so štirje elementi odškodninske odgovornosti: nastala škoda, protipravnost, krivda in vzročna zveza. Kadar se posledice trpinčenja manifestirajo v obliki mentalnih težav (npr. depresija ali tesnoba), govorimo o vrsti škode, ki je nepremoženjske narave. Štiri oblike nepremoženjske škode so: telesne bolečine, duševne bolečine, strah in škoda, ki je nastala zaradi nadlegovanja ali diskriminacije (zadnjo obliko ZDR-1 opredeljuje dodatno).

### **Dejavniki tveganja**

Kot dejavnike tveganja prispevki o trpinčenju izpostavljajo tekmovalnost v podjetju, izgubo moralnih vrednot v družbi, slabo poučenost o delavnopravni zakonodaji, pripadnost rizični skupini (npr. LGBT), dvig zahtev za večjo produktivnost ali nevzdržne razmere v podjetju, kulturo izkoriščanja v delovnem okolju, željo vodstva, da prikrije nepravilnosti v podjetju, ter v povezavi s spolnim nadlegovanjem normalizacijo tolerantnosti do tega pojava. Med dejavniki tveganja, ki jih novinarji izpostavljajo, prevladujejo dejavniki, ki so povezani z neoliberalnim prestrukturiranjem gospodarstva, večjo tekmovalnost in manjšanje delavskih pravic, kar je v skladu z literaturo o trpinčenju na delovnem mestu. Stresna delovna okolja so med glavnimi tveganji za razvoja nasilja. Ta so v veliki meri posledica novih menedžerskih pristopov, ki spodbujajo individualizacijo odnosov, zastraševanje in ustvarjanje občutka o popolni nadomestljivosti vsakega zaposlenega, kar izrinja vsak kolektivni duh med zaposlenimi.

Med glavne stresorje Ferk (2016) dodaja še slabo organiziranost dela, percepcijo zaposlenih, da nimajo nadzora nad svojim delom, reorganizacije in odpuščanja. Dodatno lahko nasilje spodbujajo tudi medosebni konflikti in avtoritarni slog vodenja v povezavi z osebnimi značilnostmi, denimo nizko samopodobo, zlorabo drog, nesporazumi v zasebnem življenju in nesposobnostjo zaznavanja in reševanja konfliktov.

Manjšo težo med dejavniki tveganja novinarji v analizirani prispevkih pripisujejo psihosocialnim dejavnikom tveganja, kot so slaba komunikacija, slaba podpora pri reševanju problemov, malo možnosti za sodelovanje pri odločanju, dolgi delavniki, nejasnost vloge v organizaciji, negotovost zaposlitve in nagrajevanje nasilnežev. Prav tako so zanemarjeni nekateri vidiki, ki jih v svojem elaboratu omenja Tatjana Arnšek (2010), na primer, pasivnost zaposlenih, ko se vrši trpinčenje, ali socialni položaj žrtev.

## Oblike trpinčenja

Med analiziranimi prispevki smo zaznali 31 različnih oblik trpinčenja na delovnem mestu. Med njimi so prednjačile oblike trpinčenja, ki so bile vezane na poslovne prakse in oblike, ki bi jih lahko uvrstili med psihično nasilje. Manj obravnavane so bile oblike spolnega nadlegovanja in fizičnega nasilja.

Med oblikami trpinčenja, ki so vezane na poslovne prakse, sta bili omenjeni dve različni strategiji. Prva je bila povezana s spremembo pogodbe o zaposlitvi, kot je denimo ponudba manj zahtevnega in slabše plačanega delovnega mesta ali nove sporne pogodbe o zaposlitvi, ukinitvijo delovnega mesta, odvzemom dela in grožnjo z odpovedjo (opozorilo pred odpovedjo) ali nezakonito odpovedjo delovnega razmerja. Druga pa z izčrpavanjem delavca s kršenjem ali s sistematičnim omejevanjem pravic, preprečevanjem uporabe pravnih sredstev, nepravilnim plačevanjem, zavračanjem možnosti izrabe dopusta ali nalaganjem prevelike količine dela.

V povezavi z oblikami trpinčenja povezanimi s poslovnimi praksami med analiziranimi prispevki nismo zasledili izmikanja neposrednim stikom, omejevanja možnosti komuniciranja z nadrejenimi, siljenja v psihiatrični pregled, siljenja k opravljanju nalog, ki negativno vplivajo na samozavest, žaljivega ocenjevanja delovnih naporov, dodeljevanja nesmiselnih ali zdravju škodljivih nalog, dajanja nejasnih pripomb, nadzora nad obiskovanjem spletnih strani ali vdiranje v računalnik zaposlenega, branja elektronske pošte in spreminjanja vstopnih gesel, kar so dodatne oblike trpinčenja, ki jih zasledimo v literaturi.

Psihične oblike nasilja, na katera so opozorili avtorji analiziranih prispevkov, so vključevale lažje oblike, kot so ignoriranje, obrekovanje, kritiziranje, kričanje, šikaniranje, poniževanje in žaljenje, ter hujše oblike, kot so ustrahovanje, izoliranje in grožnje. Kot oblike spolnega nadlegovanja prispevki omenjajo še razlaganje erotičnih sanj, potiskanje rok v mednožje in grabljenje za prsi.

Za razliko od s trpinčenjem povezanih poslovnih praks so bile v analiziranih prispevkih navedene skoraj vse oblike psihičnega nasilja, ki se pojavljajo v literaturi o trpinčenju. Pojavili se niso le nenehno kritiziranje dela, odklonilne geste in pogledi ter napadi na politično ali versko prepričanje.

V nekaterih prispevkih so se poleg oblik trpinčenja pojavljale tudi strategije kršiteljev po obdolžitvi trpinčenja. V glavnem je šlo za zavračanje očitkov, razne oblike pritiska na delavce, ki opozarjajo na nepravilnosti in splošno laganje oziroma zavajanje.

## Posledice

Posledice trpinčenja imajo hude posledice za psihično in fizično zdravje ne glede na starost žrtve. So pa lahko za ljudi po petdesetem letu resnejše in dolgotrajnejše, saj se lahko pojavijo vzporedno z morebitnimi kroničnimi zdravstvenimi težavami. Takšne žrtve težje dokažejo, da je bilo njihovo zdravstveno stanje posledica trpinčenja. Mnogi so že pridelali kakšne poškodbe ali bolezni. Če ne drugega imajo lahko zrahljane živce. In vsak dodaten stres oz. stresna situacija, ki je povezana s trpinčenjem, poslabša človekovo mentalno in fizično zdravje. Kar lahko dejansko privede do tega, da ne zmorejo in začnejo delati napake. Napake kasneje delodajalec lahko navaja kot poslovno škodo in kot razlog prekinitve delovnega razmerja.

Med posledicami trpinčenja na delovnem mestu so v analiziranih prispevkih prevladovali fizične in psihične posledice, ki jih utrpeli žrtvi trpinčenja, omenjene pa so bile tudi posledice za delodajalca. Kot fizične posledice trpinčenja so bile navedene dolgotrajne zdravstvene posledice in izgorelost. Večjo raznolikost najdemo med posledicami za psihično zdravje kot so depresija, stres, šok, anksioznost, apatija, občutki strahu in nemoči, občutek izključenosti iz organizacije ter suicidalnost. V nekaterih primerih so fizične in psihične posledice trpinčenja rezultirale v hospitalizacijah ali celo invalidski upokojitvi.

Omenjene posledice trpinčenja na delovnem mestu so lahko še bolj resne, če upoštevamo dvojno stigmatizacijo žrtvi nasilja: prvič, žrtve trpinčenja na delovnem mestu so pogosto javno šikanirane (ne verjame se jim, povzročitelja se opravičuje, nanje pa prenaša krivdo), in drugič, kot je pokazala analiza medijih reprezentacij starosti, se starejše zaposlene nemalokrat obsoja zaradi njihove 'neproduktivne' vloge v družbi (prikazuje se jih kot breme družbe).

Poleg zdravstvenih posledic so bile na ravni posameznika omenjene še posledice, kot je prekinitve delovnega razmerja, zmanjšanje plače in prisilno prevzemanje dodatnih obremenitev. Presenetljivo malo so prispevki obravnavali posledice za delodajalca. Omenjene so bile le bolniške odsotnosti, razrešitev vodstva in denarne kazni, pri čemer je bilo večinoma izpostavljen, da so odškodnine nizke in ne delujejo dovolj odvračilno.

Razlog za nizke odškodnine leži v načinu določanja odškodnine. Odškodnino določi sodišče po principu, da delavec dobi nadomestilo za pretrpljene duševne ali fizične bolečine. Ta bi morala biti dovolj visoka, da bi jo delodajalec občutil kot kazen. Vendar zakonodaja navaja, da kazen ne sme biti tako visoka, da bi onemogočila nadaljnjo normalno poslovanje delodajalca. Naše odškodninsko pravo oziroma sodna praksa odškodnin ne določa po principu obogatitve. Odškodnina je pri nas v prvi vrsti nadomestilo za točno določene pretrpljene duševne bolečine.

Z vidika preprečevanja trpinčenja na delovnem mestu bi bilo konstruktivno, da bi bilo več poudarka na stroških, ki nastanejo denimo s premestitvijo na drugo delovno mesto ali iskanjem nadomestnega delavca, z izplačevanjem odpravnin, pravnim svetovanjem in sodnih postopkih, ter škodi, ki jo organizacija utрпи na račun zmanjšane ugleda.

Kadar gre za starejše delavce, pa ne zgolj za njih, se pomembne posledice trpinčenja kažejo še v delovni učinkovitosti, ki se lahko odraža v večjem številu napak pri delu, težavah s koncentracijo in spominom, nezmožnostjo sprejemanja odločitev, v slabi presoji, odporu do dela, dolgoročno pa tudi v poslabšanju medosebnih odnosov na delovnem mestu, slabšem timskem delu, izgubi zaupanja v menedžment (ne le pri žrtvi, temveč pri celotnemu kolektivu). V teh primerih je nevarnost, da se bo te pod vplivom negativnih stereotipov pripisalo starosti in ne posledicam trpinčenja visoka, kar je morda tudi razlog majhnega števila prijav trpinčenja in prispevkov, ki bi obravnavali problematiko v kontekstu starejših delavcev.

### **Strategije za preprečevanje trpinčenja**

Analizirani prispevki poudarjajo strategije za preprečevanje trpinčenja na delovnem mestu. Strategije se delijo v tri sklope: strategije za pomoč žrtvam na državni ravni, ukrepi za povečanje zaznavanja trpinčenja (boljše informiranje), ter preventivni ukrepi na ravni podjetja.

Na državni ravni se poudarja pomen programov pomoči in podpore žrtvam (v lokalnem okolju in na daljavo), reforme zakonodaje in izkazovanje podpore prizadevanjem za povečevanje občutljivosti do različnih oblik nasilja na delovnem mestu. Med slednjimi analizirani prispevki navajajo razne kampanje, izobraževanja in projekte, okrogle mize, javna pisma, peticije in organizacijo gibanj, ki opozarjajo na problematiko trpinčenja.

Iz oblik prevencije na državni ravni se zdi, da v naši družbi prevladuje prepričanje, da so za pojav trpinčenja odgovorni v prvi vrsti posamezniki, pa naj bodo tisti, ki trpinčenje povzročajo, njihove žrtve ali pasivne priče. Prispevki premalo povezujejo posamezne primere trpinčenja z dolgoletnimi trendi zmanjševanja delavskih pravic, večanja negotovosti in tekmovalnosti. V njihovi obravnavi fenomena manjka kritika nove individualno naravnane organizacijske kulture v podjetjih. Analizirani prispevki potrjujejo tudi misel Lidije Ferk (2016), da se premalo pozornosti posveča razmisleku, v kakšnih pogojih in okoljih se pojavi nasilno vedenje, kaj ga sproži in kako se to stopnjuje, kdaj in v kakšnih primerih se konča in kakšno vlogo pri tem igrajo žrtve same.

Med preventivnimi ukrepi za preprečevanje trpinčenja na ravni podjetja so omenjeni sprejetje kodeksa etičnega vedenja, izobraževanja za zaposlene in vodstvo, upoštevanje internih pravilnikov in izvajanje disciplinskih ukrepov, dosledno izdajanje opozoril poslovojem v primeru prijav trpinčenja, izvajanje rednih anket med zaposlenimi, ureditev varnega delovnega okolja in varstva pred spolnim nadlegovanjem, ter uvajanje novih načinov dela, v kolikor je zaradi preteklega načina dela prihajalo do pritožb.

Velik del pozornosti, ki je namenjen preventivnim ukrepom na ravni podjetja lahko razložimo s slovensko zakonodajo, v kateri je preventivna obveza delodajalca tudi zapisana. Delodajalec mora v skladu z zakonom sprejeti ukrepe, da do trpinčenja na delovnem mestu ne bo prihajalo. Imeti mora tudi sprejet splošni akt o nadlegovanju in trpinčenju, kjer so opredeljeni ukrepi, ki bodo izvedeni v primeru kršenja tega akta. V idealnih pogojih bi v takšnem aktu poleg ukrepov našli še kaj šteje za trpinčenje, kakšno je stališče podjetja do raznih oblik trpinčenja in kakšno vedenje je sprejemljivo in kakšno ne, kakšni medosebni odnosi so zaželeni, kakšen način dela se pričakuje od zaposlenih, kakšne so dolžnosti ljudi na različnih položajih (npr. predstavnika delavcev) pri ukrepanju v primeru trpinčenja na delovnem mestu (Ferk 2016).

## **Sklep**

*»Trpinčenje je zgodba brez zmagovalca. Žrtev bodisi pusti službo, če ostane pa postane neučinkovita. Po podjetju se širi atmosfera strahu, ki pa ni produktivna.« Praštalo (2013)*

V literaturi o trpinčenju na delovnem mestu se pojavljata dve idealno tipski tarči trpinčenja. Prva je oseba, ki se po svojem mišljenju razlikuje od ostalih in je dovolj pogumna, da svoje nestrinjanje z denimo določeno odločitvijo organizacije javno izrazi. Na drugem polu pa je tarča lahko tudi submisiven delavec, ki nase prevzema odgovornost in krivdo drugih in ne zna reči ne. V prvo skupino sodijo sposobni, strokovni, razumni in inovativni posamezniki, ki so se pripravljani učiti nove spretnosti in pridobiti nova spoznanja. V drugi skupini pa se pogosto znajdejo posamezniki, ki so mlajši od osemindvajsetega ali starejši od petdesetega leta, pripadniki etičnih skupin in ras, matere samohranilke, invalidi, kronični bolniki, ali pripadniki stigmatiziranih skupin (npr. LGBT skupnosti).

Vršilec trpinčenja je po Tatjani Arnšek (2010) skupno, da želijo biti za vsako ceno na najvišjih položajih družbene lestvice glede moči odločanja in slave oziroma v središču pozornosti. S svojimi dejanji skrivajo lastno nesposobnost, neustreznost za zasedanje delovnega mesta ali funkcije, neznanje, predsodke, zavist, ljubosumnost, slabo samopodobo, nizko samovrednotenje in nizko samozavest.

Trpinčenje je dlje časa trajajoče ravnanje, ki poteka v štirih zaporednih fazah. Najprej pride do sprožilnega dogodka, ki ravnanje spodbudi. Začne se trpinčenje in stigmatizacija žrtve, ki vodi do tega, da nadrejeni prevzamejo predsodke, ki jih o žrtvi širi povzročitelj trpinčenja. V zadnji fazi pride do izločitve žrtve.

V obeh primerih se lahko povzročitelj trpinčenja, opre na splošno razširjeno prepričanje o starosti, po katerih so očitki — o manjši učinkoviti, neprilagojenosti novim razmeram, izgubi moči in hitrosti — legitimirani z negativnimi predsodki o starosti. Negativen odnos do starosti povzročitelju pomaga prepričati kolektiv, da je žrtev trpinčenja manj dinamična, da ji primanjkuje želje po novostih, in da njene navade in način dela škodijo njegovi učinkovitosti. Povzročitelj trpinčenja torej izkoristi negativen odnos do starosti, da razširi prepričanje, da teh (pripisanih) pomanjkljivosti žrtev ne more nadomestiti z izkušnjami, usposobljenostjo in poklicno zavestjo in s tem opraviči trpinčenje denimo v obliki prestavitve na drugo delovno mesto za enako izobrazbo in z enakim delovnim časom za nižjo plačo. Če žrtev nove pogodbe ne sprejme, izgubi pravice na zavodu za zaposlovanje in pravico do nadomestila za brezposelnost. Materialno in moralno degradiran star delavec ostane na delovnem mestu, ki mu ne ustreza in kjer tvega, da se bo trpinčenje nadaljevalo, ne ker bi želel, ampak ker nima alternativ. Proces lepo opiše Simone de Beauvoir:

*»Najpogosteje že pri najmanjši zaznani šibkosti delavca razporedijo na drugo delovno mesto, na primer na mesto vratarja, nadzornika, knjigovodje, kontrolorja, razdeljevalca orodja, skladiščnika itd. Pravzaprav ga razporedijo na nižje delovno mesto, na katerem zasluži manj, zaradi česar trpi materialno in moralno« (De Beauvoir, 2018, 269).*

V tem scenariju se žrtev trpinčenja tudi zaveda, da je po petdesetem letu težje zaposljiva, zaradi česar se povzročitelju ne upre. Avolio in Barret (1987) sta že pred več kot 30 leti na podlagi eksperimenta ugotovila, da so mlajši kandidati na razgovoru za službo ob istih kvalifikacijah bolje ocenjeni kot starejši. Slednji se zavedajo, da bo, tudi če bodo dobili zaposlitev, to zahtevalo veliko prilagajanja in učenja, in mnogi se bojijo, da tega ne bodo zmogli. Prav tako raje »spregledajo« določene kršitve pravil in predpisov v delovnem okolju, saj raje ostanejo v delovnem razmerju, kot pa da tožijo in se odtujijo od delovnega okolja. Razloga za to sta vsaj dva.

Prvič, starejši delavci, ki so dlje časa delali v istem podjetju, si z njim delijo neko zgodovino, izkušnje in zasluge za organizacijo. Tisto, v kar so vse življenje investirali in gradili, je težko začeti sesuvati. In drugič, s starostjo se socialna omrežja manjšajo. Otroci odhajajo na svoje,



pojavi se fenomen t. i. »praznega gnezda«. Skratka, socialno omrežje, z njim pa socialna opora, se začeta rušiti. Delovni kolektiv je lahko za nekoga vsa opora. In značilno je, da v primerih trpinčenja delavci izgubijo podporo kolektiva.

Dodatni problem v primerih trpinčenja je, da vršilec trpinčenja laže zagotovi priče kot žrtev (sodelavci se praviloma bojijo, da bo žrtvina usoda postala tudi njihova, če jo bodo podprli), pogosto pa trpinčenja, predvsem kadar nastopa v bolj mehkih oblikah, zaradi negativnega odnosa do starosti niti ne prepoznajo oziroma pokroviteljstvo tolerirajo in interpretirajo kot sprejemljivo zaradi žrtvine starosti. Negativni odnos do starosti pripomore k normalizaciji prepričanja, da so stari ljudje nekompetentni. Takšno prepričanje pa vodi v razmere, v katerih povzročitelji trpinčenja nekaznovano obravnavajo starejšo žrtev trpinčenja, kot da je nekompetentna.

Trpinčenje se namreč poleg zdravstvene dokumentacije dokazuje predvsem z izpovedjo prič. Priče pa v družbi, kjer je starost že tako ali tako prezirana in starostno diskriminirana, pokroviteljski način govora in podobne zgodnje oblike trpinčenja spregledajo. Pravzaprav že sama žrtev pogosto sprejema različne oblike starostne diskriminacije in ponotranji predsodke in stereotipe o starosti, čemur stroka pravi vedenjska potrditev oziroma samouresničujoča se prerokba (Nelson 2002). Verjeti začne, da je šibka, senilna, bolehna in nezmožna za delo.

Da gre za problem zmotnega prepričanja in ocenjevanja vedenja na podlagi predsodkov in ne za posledico pešanja starejšega delavca, nakazujejo izsledki sledečih raziskav:

Starejši delavci po poškodbi potrebujejo več časa za okrevanje (Shea 1991). Vendar se to uravnoteži z dejstvom, da se starejši v primerjavi z mlajšimi kolegi pri delu ponesrečijo redkeje (Root 1981).

Mowery in Kamelet (1993) sta prišla do sklepa, da starejši delavci brez večjih težav sledijo tehnološkim spremembam (uvajanju IKT tehnologije) in se novih veščin priučijo v času, ki je primerljiv z mlajšimi kolegi.

McCann in Giles (2004) navajata več študij, ki kažejo, da starejši delavci opravijo ravno toliko dela kot mlajši delavci, da so pri svojem delu bolj natančni in na področju prodaje celo bolj uspešni od mlajših kolegov.

Vzrokov in razlag za razširjenost predsodkov, ki zamegljujejo vidnost trpinčenja starih zaposlenih v delovnem okolju, je več in segajo od takšnih, ki predsodke vidijo kot izraz osnovne osebne negotovosti in frustracij ljudi na vodilnih položajih, do takšnih, ki razširjenost

pripisujejo tehnološkim inovacijam, ki so že v času modernizacije spodnesle potrebo po določenemu znanju in veščinah stare generacije (glej Palmore 1999).

Zaradi zmotnih prepričanj in negativnega odnosa do starosti se širi tudi prepričanje, da teh pomanjkljivosti ne more nadomestiti z izkušnjami, usposobljenostjo in poklicno zavestjo (de Beauvoir 2018). K temu pripomore tudi način poročanja o starosti in starih ljudeh, ki s pretežno ekonomističnim obravnavanjem kompleksnih družboslovnih tematik in implicitnim zvrčanjem krivde za težave gospodarstva na staranje populacije krepi prepričanje, da so stari neproduktiven del populacije, ki ovira napredek celotne družbe.

Zaradi teh in drugih vzrokov imamo v delovnih okoljih opravka z mnogimi predsodki, ki dovoljujejo, da se povzročitelji trpinčenja izmuznejo vsakršnim sankcijam za njihova dejanja, da se poveča tolerantnost do trpinčenja starih delavcev in s tem posredno zmanjša medgeneracijska solidarnost med delavci, obenem pa se krepijo negativni predsodki do starih. V boju proti stereotipom in predsodkom ključno vlogo igrajo mediji, saj sooblikujejo klimo in miselne okvire, znotraj katerih mislimo starost.

Zaključimo lahko z mislijo, da so mediji sredstvo, ki nam posreduje načine, kako si zamišljamo stare delavce, njihovo učinkovitost, (ne)pogrešljivost, njihove potrebe in kapacitete. Kar ima povsem materialne posledice v smislu odnosov in klime na delovnem mestu. Vpliva na to, kako starejšega človeka drugi delavci razumejo in kako ga obravnava zakonodaja. V tej luči ugotovljeno nenaslavljanje problema trpinčenja starih zaposlenih v medijih, nakazuje indiferentnost do kršitev pravic starega človeka (nespoštovanje dostojanstva, telesne integritete, pravice do samoodločanja o lastnem življenju in identiteti), torej pravic, ki so v večji ali manjši meri kršene ob vsakem nasilnem dejanju.

## Literatura

- Arnšek, T. (2010): Nadlegovanje in trpinčenje na delovnem mestu. Inšpektorat RS za delo. Dostopno na: [http://www.id.gov.si/fileadmin/id.gov.si/pageuploads/Varnost\\_in\\_zdravje\\_pri\\_delu/Projekt\\_z\\_manjsevanja\\_stevila/Mobbing\\_na\\_delovnem\\_mestu.pdf](http://www.id.gov.si/fileadmin/id.gov.si/pageuploads/Varnost_in_zdravje_pri_delu/Projekt_z_manjsevanja_stevila/Mobbing_na_delovnem_mestu.pdf)
- Ayalon, L., in Tesch-Römer, C. (ur.) (2018): *Contemporary perspectives on ageism*. Springer International Publishing.
- Avolio, B. J., & Barrett, G. V. (1987). Effects of age stereotyping in a simulated interview. *Psychology and aging*, 2(1), 56.
- Beck, U. (1992). *Risk Society*. London: Sage
- Cvetko, A. (2009). Uvrstitev mobinga v pravni sistem in sodna praksa. *Delo in varnost, letnik 54, številka 1, str. 8-16*. URN:NBN:SI:DOC-9DX1KP5Y from
- Featherstone, Mike in Andrew Wernick. (1995): Introduction. V Mike Featherstone in Andrew Wernick (ur.) *Images of Aging: Cultural Representations of Later Life*. (str. 1-18). London in New York: Routledge.
- Ferk, L. (2016). Percepcija nasilja na delovnem mestu: subjektivni vidik žrtev in prič (Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede).
- Hlebec, V., Kavčič, M., Hrast, M. F., Vezovnik, A., in Trbanc, M. (2010). *Samo da bo denar in zdravje: življenje starih revnih ljudi*. Fakulteta za družbene vede.
- Katz, S. (1992): Alarmist demography: Power, knowledge, and the elderly population. *Journal of aging studies*, 6(3), 203-225.
- Kuhar, R. (2003). Medijske podobe homoseksualnosti. *Mirovni inštitut, Ljubljana*.
- Lundgren, A. S., in Ljuslinder, K. (2012): "The baby-boom is over and the ageing shock awaits": populist media imagery in news-press representations of population ageing. *International Journal of Ageing and Later Life*, 6(2), 39-71.
- McCann, R., & Giles, H. (2002). Ageism in the workplace: A communication perspective. *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*, 163-199.

- Mowery, D. C. in Kamelet, M. S. (1993). New technologies and the aging work force. V S. A. Bass, F. G. Caro in Y. P. Chen (ur.), *Achieving a productive aging society* (str. 81-95). Westport, CT: Auburn House
- Nelson, T. D. (Ed.). (2002). *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. MIT press.
- Palmore, E. (1999). *Ageism: Negative and positive*. Springer Publishing Company.
- Praštalo R. (2014). *Mobing i mogućnost rješavanja problema koje on donosi*. Referat na 5. konferenci o kariernem coachingu. Ljubljana, 30. maj 2014.
- Renner, Tanja. (1997). Rastoča manjšina. *Družboslovne razprave*. XIII (24/25): 40-48.
- Root, N. (1981). Injuries at work are fewer among older employees. *Monthly Labor Review*, 104, 30-34.
- Settersten, R. A. in Angel, J. L. (2011). Sociology of Aging in the Decade Ahead. V R. A. Settersten in J. L. Angel (ur.). *Handbook of sociology of aging*. New York: Springer
- Shea, G. F. (1991). *Managing older employees*. San Francisco: Jossey-Bass
- Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. *Podatkovna baza SI-STAT*. (2019): Dostopno prek: <https://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (18.4.2019)
- Torres, S. (2017): Fobbing care work unto” the other”-what daily press reporting shows. *Sociologisk forskning*, 54(4), 319-322.
- Torres, S., Lindblom, J., in Nordberg, C. (2014): Daily newspaper reporting on elderly care in Sweden and Finland: a quantitative content analysis of ethnicity-and migration-related issues. *Vulnerable Groups in Inclusion*, 5(1), 21260.
- van der Steen, M. (2008): Ageing or silvering? Political debate about ageing in the Netherlands. *Science and Public Policy*, 35(8), 575-583.

## **Priloga A – Definicije kategorij medijskega poročanja o starosti in starih ljudeh**

### **Starost in staranje**

Kategorija starost in staranje vsebuje prispevke o izkustvu starosti in staranja, fizični in mentalni (ne)moči v starosti, seksualnosti, staremu telesu in videzu. V to kategorijo so vključeni tudi članki, ki govorijo o izkušnji upokojevanja, delovni sposobnosti starih in informacijski pismenosti starih, ter prispevki, ki bralcu skušajo približati vsakdanje življenje starih ljudi, njihove (izjemne) dosežke, ali poročajo o visokih obletnicah, ter jubilejih starih parov ali društev.

### **Demografija**

Demografija je kategorija, ki vsebuje prispevke o staranju prebivalstva, staranju delovne sile, demografskemu bremenu in medgeneracijskem konfliktu.

### **Kakovost življenja**

Kategorija kakovost življenja vsebuje prispevke, ki govorijo o kakovosti življenja starih ljudi, njihovi ozaveščenosti in informiranosti, zdravju in oskrbljenosti (glede nege). V kategorijo so vključeni tudi prispevki, ki poročajo o poškodbah, problemih s spominom, demenci, izolaciji in osamljenosti starih ljudi ali nasilju nad njimi.

### **Zdravstvene in socialne storitve**

Kategorija zdravstvenih in socialnih storitev vključuje članke, ki govorijo o kakovosti zdravstvenih ali socialnih storitev za stare, pravicah, ki izhajajo iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, privatizaciji socialnih in zdravstvenih storitev, investicijah in kapacitetah domov za starejše občane, ter varovanih stanovanjih. Vključuje tudi odstavke, ki govorijo o stroških in drugih vidikih formalne oskrbe starih.

### **Politični boj in politike na področju staranja**

Politični boj in politike na področju staranja je kategorija, ki vsebuje članke, ki tematizirajo politični boj in moč starih (npr. poročajo o vplivu sindikatov ali drugih interesnih skupin, ki delujejo na področju staranja), ali poročajo o javnih politikah in zakonodaji, ki ureja področje starosti. Kategorija vključuje tudi prispevke, ki govorijo o vplivu javnih politik na področju staranja, javnemu mnenju ter subvencijah in drugih oblikah pomoči, ki so namenjene starim.

## **Pokojninski sistem in reforma**

Pokojninski sistem in reforma je kategorija, ki vključuje članke o pokojninski reformi, pokojninskemu referendumu, posebnih pokojninah in prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Vsebuje tudi članke, ki razpravljajo o značilnostih pokojninske zakonodaje ter postopkih povezanih z vlogo za pokojninsko zavarovanje.

## **Pokojninski skladi in zavarovanja**

Kategorija pokojninski skladi in zavarovanja vključuje članke o pokojninskih skladih, obveznemu in dodatnemu pokojninskemu zavarovanju, ter drugih oblikah varčevanja za starost.

## **Višina pokojnin**

Višina pokojnin je kategorija, ki vsebuje članke, ki govorijo o višini pokojnin (vendar eksplicitno ne izpostavljajo revščine oziroma višine pokojnine ne problematizirajo z vidika negativnih posledic za življenje starih ljudi). Gre za članke o izplačilih dodatkov za upokojence, kot so denimo regres ali izplačila iz dodatnega ali obveznega pokojninskega zavarovanja, ter članke, ki obravnavajo usklajevanje pokojnin s plačami.

## **Materialna prikrajšanost in revščina**

Materialna prikrajšanost in revščina je kategorija, ki vključuje članke, ki opozarjajo na nizek dohodek, nizke pokojnine ali problematizirajo nezadostnost pokojnin v povezavi z življenjskimi stroški in govorijo o negativnih posledicah materialne prikrajšanosti na kakovost življenja starih.

## **Demarginalizacija starosti**

Demarginalizacija starosti je kategorija, ki vsebuje prispevke, ki kritično govorijo o položaju starih v družbi, opozarjajo na negativen odnos do starosti in diskriminacijo, ki so jo deležni. V kategorijo spadajo tudi članki, ki govorijo o pravicah upokojencev, tematizirajo njihov položaj v skupnosti, zagovarjajo medgeneracijsko sožitje, družbeno vključenost starih in aktivno staranje, ter izpostavljajo problematike družbenih manjšin.

## **Mobilnost in infrastruktura**

Kategorija mobilnosti in infrastrukture vsebuje prispevke, ki govorijo o urejenosti okolja in mobilnosti starih. Vključuje prispevke, ki govorijo o dostopnosti do javnih storitev za stare v fizičnem prostoru ter prilagojenosti in primernosti infrastrukture ter javnega prevoza zanje.

## **Projekti in aktivnosti**

Projekti in aktivnosti so kategorija, ki vsebuje članke o znanstvenih raziskavah in spoznanjih ter drugih projektih in aktivnostih povezanih s starostjo, ali aktivnostih, ki so v prvi vrsti namenjene starim. Vključuje tudi članke o izobraževanju starih in prostovoljstvu.

## **Trg dela**

Trga dela je kategorija, ki vključuje članke o zgodnjemu upokojevanju, podaljševanju delovne dobe, položaju starih na trgu dela, delu po upokojitvi ali potrebi po njem. Vključuje tudi članke, ki govorijo o usposabljanju in prekvalifikacijah starejših delavcev na trgu dela.

## **Drugo**

Članki, ki so tematizirali neformalno oskrbo, zakon o malem delu, ekonomsko moč stare populacije ter so zagovarjali stališče, da pokojninska blagajna ni v krizi, niso bili razporejeni v nobeno kategorijo.

## **Priloga B – Priporočila za poročanje o trpinčenju starejših zaposlenih**

### **1. Transparentno poročanje o trpinčenju na delovnem mestu**

Predpogoj za učinkovito in transparentno poročanje o problematiki s strani novinarjev je kontinuirano spremljanje in pregledovanje strokovnih besedil, ki obravnavajo trpinčenje na delovnem mestu. Le strokovna informiranost vodi v dobro poznavanje značilnosti, vzrokov in posledic trpinčenja, sodnih praks, širšega družbenega konteksta ter pravnih ureditev, ki naslavljajo trpinčenje.

### **2. Interdisciplinarnost virov in večja pozornost na strukturne dejavnike**

Pomembno je, da so avtorji pri pisanju pozorni na strukturne dejavnike, ko pišejo o starosti in starih ljudeh nasploh, kot tudi v primeru trpinčenja (nasproti "individualiziranju" posameznih primerov). Trpinčenje na delovnem mestu je prav tako pravni, sociološki in psihološki problem, zato bi prispevki veliko pridobili, če bi upoštevali menja strokovnjakov z več kot enega področja.

### **3. Poročanje o vzrokih za trpinčenje**

Pri vzrokih trpinčenja na delovnem mestu, bi bilo treba, predvsem, kadar gre za starejše zaposlene bolj izpostaviti psihosocialna tveganja kot so slaba komunikacija, slaba podpora pri reševanju problemov, malo možnosti za sodelovanje pri odločanju, dolgi delavniki, nejasnost vloge v organizaciji, negotovost zaposlitve in nagrajevanje nasilnežev.

### **4. Poročanje o dejavnikih tveganja**

Pasivnost prič je ena izmed večjih težav pri dokazovanju trpinčenja na sodišču, zato bi bilo dobro, da bi mediji v večji meri izpostavili problem pasivnosti zaposlenih.

### **5. Poročanje o posledicah trpinčenja**

Za večjo motivacijo pri odpravljanju trpinčenja v podjetjih bi bilo konstruktivno, da bi bilo več poudarka na stroških, ki nastanejo zaradi odsotnosti, bolezni, ki so posledica trpinčenja, stroškov s premetitvijo na drugo delovno mesto ali iskanjem nadomestnega delavca, odpravnin, pravnega svetovanja in sodnih postopkov. Kadar gre za starejše delavce, pa ne zgolj za njih, velja opozoriti na spremembe v delovni učinkovitosti, ki se lahko odražajo v večjem številu napak pri delu, težavah s koncentracijo in spominom, nezmožnostjo sprejemanja odločitev, v slabi presoji, odporu do dela, dolgoročno pa tudi v poslabšanju medosebnih odnosov na delovnem mestu, slabšem timskem delu, izgubi zaupanja v menedžment (ne le pri žrtvi, temveč pri celotnemu kolektivu).



## **6. Poročanje o trpinčenju na delovnem mestu nad ranljivimi skupinami**

Analiza poročanja medijev o trpinčenju v sklopu pričujočega projekta, je pokazala, da na izbranem vzorcu medijskih tekstov, ni bilo niti enega primera poročanja o trpinčenju nad starimi delavci. Glede na to, da so žrtve trpinčenja pogosto mladi in stari delavci, bi veljalo tem, kot tudi drugim ranljivim skupinam (npr. LGBT skupnosti) nameniti več pozornosti.

## **7. Omogočanje glasu žrtvam trpinčenja na delovnem mestu in večanje senzibilnosti družbe do trpinčenja**

Pogoji za preprečevanje trpinčenja na delovnem mestu so v veliki meri oodvisne od odprtosti družbe in delovnih organizacij do problematike. Potrebno je namenjati več medijskega prostora za naslavljanje trpinčenja nad starimi delavci - pri čemer bi žrtve trpinčenja same opozorile na težave s katerimi so se soočale, ter na tak način približale problematiko širši javnosti ter pripomogle k nižanju splošne družbene tolerance do trpinčenja na delovnem mestu.

## **8. Izogibanje načinu pisanja in rabi jezika, ki primere trpinčenja, predstavlja senzacionalistično**

V prispevkih naj žrtve trpinčenja ohranijo dostojanstvo, o starosti žrtev naj se poroča previdno in na način, ki ne bo še dodatno okrepil negativnih stereotipov o delovni učinkovitosti starejših. Poročanja se je v primerih trpinčenja treba lotiti celovito.

## **9. Večji poudarek na informiranju in ozaveščanju javnosti o trpinčenju na delovnem mestu**

Potrebno je ozaveščanje javnosti o značilnostih trpinčenja, pravicah delavcev in delodajalcev, sodnih postopkih in oblikah pomoči v primeru trpinčenja. Potrebno je tudi prispevati k zmanjšanju pasivnosti zaposlenih, ko se trpinčenje vrši. Javnost je potrebno tudi ozavestiti o pravnih dolžnosti delodajalca, da zagotovi delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen nadlegovanju ali trpinčenju.

## **10. Izogibanje večinske obravnave tematik povezanih s starostjo iz finančnega vidika.**

Pogosto in konstantno pisanje o staranju prebivalstva, sivenju delovne sile in demografskem bremenu negativno vpliva na družbeni odnos do starosti, kar zamegljujejo vidnost trpinčenja starih zaposlenih v delovnem okolju in spodbuja zavestno zapostavljanja veččin, znanja in sposobnosti 'neproduktivnega' dela populacije.